

İSLAM İKTİSADI METODOLOJİSİ
Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Editör
Necmettin Kızılkaya

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 34
İslam İktisadı Atölyeleri – 6

İslam İktisadı Metodolojisi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Editör: Necmettin Kızılkaya
Yayına Hazırlayan: Merve Akkuş Güvendi
Çevirenler: Gizem Dereci, Gülnihal Kafa, Zeynep Özbek Sabır
Musahhih: Muhammed Aydın

Kapak Tasarımı ve İç Tasarım: Furkan Selçuk Ertargin

Baskı: Sarıyıldız Ofset - Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2019
ISBN: 978-605-69072-3-4

© İktisat Yayınları, 2019

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok.
Gülyüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İstanbul
Tel / Faks: +90 (216) 418 20 10
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırmaları Merkezi'nin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Ed. Kızılkaya, Necmettin.
İslam İktisadı Metodolojisi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri
1. Baskı, xxii + 634 s., 13,5 x 21 cm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN- 978-605-69072-3-4
1. İslam İktisadı 2. Metodoloji 3. Fıkıh 4. Sosyal Bilimler

İSLAM İKTİSADI METODOLOJİSİ

Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Editör

Necmettin Kızılkaya

Yazarlar

Abdulkader Cassim Mahomedy, Asad Zaman, Hafas Furqani, Hakan Sarıbaş,
İsmail Cebeci, Masudul Alam Choudhury, Mohamed Aslam Haneef,
Mohd Mahyudi, Monzer Kahf, Muhammad Akram Khan, Necmettin Kızılkaya,
Sabri Orman, Saif Ibrahim Tag el-Din, Shamim Ahmad Siddiqui,
Valentino Cattelan, Zubair Hasan

Çevirenler

Gizem Dereci, Gülnihal Kafa, Zeynep Özbek Sabır

İslam İktisadı Atölye Dizisi

Bu dizi, İslam iktisadı alanında Türkiye'deki temel kaynak ihtiyacını karşılayarak alana dair yapılan çalışmaları bir araya getirmektedir. Dizide İslam İktisadı Atölyelerinde sunulan tebliğler derlenerek ilgililerinin istifadesine sunulmaktadır.

Dizideki Diğer Kitaplar

Taha Eğri, Necmettin Kızılkaya, Oğuz Karasu (Ed.), *İslam İktisadını Yeniden Düşünmek*

Yusuf Enes Sezgin, Firdevs Bulut (Yayına Haz.), *İslam İktisadı ve Piyasa*

Yusuf Enes Sezgin (Yayına Haz.), *İslam İktisadı ve Emek*

Lütfi Sunar (Ed.), *İslam İktisadında Sosyal Adalet*

Taha Eğri, Zeyneb Hafsa Orhan (Ed.), *İslam İktisadı Perspektifinden Faiz*

Necmettin Kızılkaya

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2001'de mezun olduktan sonra aynı üniversitede İslam Hukuku Anabilim Dalında yüksek lisans derecesi aldı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde İslam hukuku alanında hazırladığı teziyle 2011'de doktorasını tamamladı. Kızılkaya'nın çalışmaları daha çok İslam hukuku ve iktisadı alanlarında yoğunlaşmaktadır. Özellikle İslam hukuk tarihi, modernleşme ve fıkıh, İslam hukuk literatürü, İslam iktisadı ve güncel fikhî problemler ilgilendiği konular arasındadır. İslam hukuku alanında çeşitli dillerde yayımlanmış birçok çalışması bulunan Kızılkaya, hâlen İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde İslam Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Abdulkader Cassim Mahomedy

Mahomedy hâlihazırda Güney Afrika'da University of KwaZulu-Natal'da mikroekonomi, kantitatif ekonomi ve ileri ekonometri dersleri vermektedir. Bu dersleri vermesinin 15. yılındadır ve bunun öncesinde özel bir ortaokulda ekonomi ve Arapça eğitmeni olarak çalışmıştır. Yakın zamanda ana akım ve İslamî ekonomi arasındaki epistemolojik farklılıklara odaklandığı çalışmasıyla ekonomi doktora derecesini aldı. Ayrıca Kur'an'ı ezberleyip hafız olmaya kendini adadı ve Güney Afrika'daki yerel bir Darul-Uloom'da Arapça ve İslamî çalışmalarda altı yıllık yoğun bir kursu tamamladı. Uluslararası kabul görmüş dergilerde hem ana akım iktisat hem de İslam iktisadi konularında birçok akademik makale yayınlamış ve birçok hakemli konferansta bildiriler sunmuştur.

Asad Zaman

Zaman, matematik lisansının ardından 1978'de Stanford University'nin Ekonomi Bölümü'nde doktorasını tamamladı. Columbia, U. Penn, Johns Hopkins, The California Institute of Technology gibi önde gelen üniversitelerde, Türkiye'de Bilkent Üniversitesi'nde ve Pakistan'da LUMS ve IIUI'de dersler verdi. Hâlen Pakistan Kalkınma Ekonomisi Enstitüsü Başkan Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Asad Zaman, Robert Solow'dan lisans düzeyinde makroekonomi dersleri almıştır. Joseph Stiglitz, Kenneth Arrow ve Robert Aumann da onun hocaları arasındadır. İleri lisansüstü derslerinde yaygın olarak kullanılan *Statistical Foundations of Econometric Techniques* (Academic Press, NY, 1996) adında bir ders kitabı yazmıştır. İslam iktisadi alanındaki araştırmalarına yaygın olarak başvuru yapılır ve alanın şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. *Annals of Statistics*, *Journal of Econometrics*, *Econometric Theory*, *Journal of Labor Economics* gibi dergilerdeki yayınlarında Google Akademik'in verilerine göre binden fazla alıntı yapılmıştır.

Hafas Furqani

Furqani, hâlihazırda Endonezya'daki State Islamic University of Ar-Raniry Banda Aceh İslam iktisadi ve İşletme Bölümü'nde okutman olarak görev yapmaktadır. 2012-2016 yıllarında Malezya'da, International Shariah Research Academy for Islamic Finance'ta (ISRA) araştırmacı olarak çalışmıştır. Ekonomi yüksek lisansını (2006) ve doktorasını (2012) Malezya, International Islamic University Ekonomi Bölümü'nde tamamlamıştır.

Furqani, ağırlıklı olarak şeriat, İslam iktisadı, bankacılık olmak üzere çeşitli alanlarda makaleler kaleme almış ve yayınlamıştır. Çalışmalarının tanınmasıyla çeşitli yerel ve uluslararası kuruluşlardan birçok ödül almıştır.

Hakan Sarıbaş

Sarıbaş, 1992 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden lisans, 1997 yılında Clark University İktisat Bölümü'nden yüksek lisans, 2003 yılında da George Mason University İktisat Bölümü'nden doktora derecesi almıştır. 2003 yılından beri mecburi hizmetini yaptığı Bülent Ecevit Üniversitesi İİ-BF'de dersler vermekte ve araştırmalar yapmaktadır. İslam iktisadı, makro iktisat, kurumsal iktisat ve matematiksel iktisat üzerinde çalışmaktadır.

İsmail Cebeci

Yüksek lisansını 2001 yılında Marmara Üniversitesi'nde, İslam hukukunda "Geç Osmanlı Dönemi'nde Şeyh el-İslam'ın Şişli" tezi ile ve doktora-sını 2010 yılında "Modern İslam İktisadındaki Murabaha Tartışmalarının Eleştirel Bir Analizi" başlıklı teziyle tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimi sırasında Amman'daki Jordan University'de iki yıl geçirdi ve burada İslam iktisadı ile fıkıh-el muamelat üzerine yüksek lisans dersleri aldı. İstanbul'da İslam hukuku ve İslam iktisadı dersleri verdi. Eylül 2010 ve Ocak 2012 tarihleri arasında Oxford Centre for Islamic Studies'de (OCIS) misafir araştırmacı olarak görev yaptı ve aynı zamanda orada yüksek lisans öğrencilerine İslami finans eğitimi verdi. 2012 Bahar döneminde ILSP, Harvard Law School'da misafir akademisyen olarak görev yaptı. Hâlen Marmara Üniversitesi'nde İslam hukuku ve İslami finans alanında doçent ve İSAM'da araştırmacı olarak görev yapmaktadır.

Masudul Alam Choudhury

Choudhury, İslam iktisadı ve finansı alanında çalışmalar yapan ve Müslüman akademik çevrelerde olduğu kadar Batı'da da tanınan az sayıdaki akademisyenden biridir. İslam iktisadı ve finansının epistemolojik dayanaklarını ele alan ilk akademisyendir. Akademik çalışmaları 100'den fazla hakemli makaleye ve 30'u aşkın kitaba ulaşmıştır. Choudhury, Umman'daki Sultan Qaboos University'de Ekonomi ve Finans Bölümü'nde ekonomi profesörüdür. Aynı zamanda Endonezya'da Trisakti University'de İslam İktisadı ve Finansı Yüksek Lisans Programı'nın kurucu üyesi ve uluslararası başkanıdır. Choudhury, Sidney, Nova Scotia ve Kanada'da Cape Breton Üniversitesi'nde yirmi iki yıl ekonomi dersleri vermiştir.

Mohamed Aslam Haneef

Haneef, Őu anda Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi (IIUM) İktisat Bölümüne öğretim üyesidir. Doktora tezi IIUM'da (1996) İsmail Faruqi Akademik Mükemmellik Ödülü'nü kazandı. Hem lisans hem de yüksek lisans düzeyinde ekonomi ve İslam iktisadı dersleri vermektedir. Ekonomi, gelişme çalışmaları ve İslam iktisadı alanlarında çeşitli kitaplar, makaleler yayınladı ve araştırmalar yaptı. Mevcut araştırma alanları, vakıfların ve İslam iktisadı ve finansın insan sermayesi gelişimine sosyo-ekonomik etkisindedir. Ayrıca, İslam iktisadı ve çağdaş kalkınma konularında uzmanlaşmış çok sayıda kamu ve özel yönetici eğitim programında aktif olarak yer almaktadır. 1997-2010 yılları arasında *IIUM Journal of Economics and Management Sciences*'da yayın kurulu üyeliğini 2005-2008'de ise baş editörlüğünü yaptı. 2012-2014 yılları arasında Uluslararası İslam Ekonomisi Birlięi (IAIE) yürütme kurulu üyesi olarak atandı. IIUM Cumhurbaşkanlığı Akademik Kadrolar Birlięi başkanlığı ve IIUM İslam İktisadı Merkezi direktörü olarak görev yapmaktadır.

Mohd Mahyudi

Finans ve muhasebe lisans derecesini İngiltere'deki University of Salford'dan (1998) aldı. International Islamic University Malaysia'dan (IIUM) İslami bankacılık ve finans alanında yüksek lisansını (2002), ekonomi alanında ise doktorasını tamamladı (2008). 2008 yılında IIUM İktisat Bölümü'nde yardımcı doçent olarak görev aldı. Mahyudi'nin ilgi alanları temel olarak, İslam iktisadının içeriği ve metodolojisi ile bilgi alanlarının İslamileştirilmesi üzerinedir. *Humanomics, Intellectual Discourse, Global Journal Al-Thaqafah, International Journal of Economics, Accounting and Management*'de yayınlanan dergi makalelerinin yanısıra 2015 yılında *Zakat and its Poverty Alleviation Goal*, 2013 yılında *Islamic Economics Education in Southeast Asian Universities* başlıklı iki kitabın editörlüğünü yapmıştır.

Monzer Kahf

Önde gelen İslam iktisatçısı Kahf, son 40 yıldır İslam iktisadı ve finansı alanındaki katkılarıyla geniş yelpazede tanınmaktadır. Hukuk kaideleri, şeriat ve İslam iktisadı uzmanı, okutman, danışman ve tanınmış bir ekonomist olarak bilinmektedir. Kahf, doktorasını 1975 yılında Salt Lake

City University of Utah'dan almıştır. O zamandan beri Suudi Arabistan, Suriye, ABD, Ürdün ve Katar gibi farklı ülkelerde kıdemli akademik pozisyonlarda yer almıştır. Kahf, İslami iktisadi ve finansı alanındaki farklı konularda, bir kısmı Endonezya, Türkçe ve Kore dillerine de çevrilmiş olan İngilizce ve Arapça olarak toplam 28 kitap ve risale yazmıştır. Kahf, 2001 yılında İslam iktisadi alanındaki nitelikli katkılarından dolayı İslami Kalkınma Bankası ödülüne layık görüldü. Hâlen İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde İslamî finans ve ekonomi profesörüdür.

Muhammad Akram Khan

Pakistan (1966) ve İngiltere'den (1967) lisansüstü dereceleri aldı ve Genel Müfettiş Yardımcısı (1999-2002) pozisyonuna yükseldiği Pakistan Genel Denetleme Bölümü'ne katıldı. 2003-2007 yılları arasında Birleşmiş Milletler İç Denetim Ofisi'nde Barışı Koruma Misyonları Baş Müfettişi olarak görev yaptı. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, AGİT, FAO ve Pakistan Hükümeti'ne danışmanlık yaptı. 40 yıldan fazla denetim uzmanlığı deneyimiyle performans denetiminin etkin kullanımında bir öncüdür. Pakistan Genel Denetleme Bölümü tarafından kullanılan performans denetimi metodolojisini geliştirmiştir. İslam iktisadının çeşitli alanlarına dair 20 kitap, 55 araştırma makalesi ve yaklaşık 100 kitap kritiği yazmıştır. *What is Wrong with Islamic Economics: Analysing the Present State and Future Agenda* başlıklı eseri, 2013 yılında Edward Elgar Publishing (İngiltere ve ABD) tarafından yayınlanmıştır.

Sabri Orman

Orman hâlihazırda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yapmaktadır. 1981 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonomi Bölümü'nden "Gazali'nin İktisat Felsefesi" tezi ile iktisat doktoru derecesini aldı. Akademik kariyerine 1980 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde başladı. 1982'de Marmara Üniversitesi'nde ders verdi. 1986 yılında doçent oldu. 1993 yılında Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaya başlamadan önce 1989-1990 yılları arasında London University, London School of Economics and Political Sciences'ta araştırma görevlisi olarak çalıştı. Ayrıca Malezya International Islamic University'de ve International Institute of Islamic Thought and Civilization'da ders vermiştir.

Seif Ibrahim Tag el-Din

Tag el-Din, Suudi Arabistan Imam Mohamed bin Saud Islamic University'de ekonomi profesörüdür. Tag el-Din 35'ten fazla araştırma makalesi ile tartışma makalesi yazmış ve *Journal Review of Islamic Economics*'in editörlüğünü yapmıştır. Yüksek lisans derecesini Glasgow University'den İstatistik Bölümü'nden ve doktora derecesini University of Edinburgh'den Ekonomi Bölümü'nden almıştır. Araştırma alanları arasında İslami finansal piyasalar, faizsiz finans risk getirisi ve ekonomik metodoloji gibi konular yer almaktadır. Suudi Ulusal Ticaret Bankası'nın İslami bir bankaya dönüştürmenin stratejik planlamasına ve yönetim sürecine katkıda bulunmuştur. İslam Kalkınma Bankası, Sudan'dan Tag el-Din'in İslam iktisadı alanını geliştirmede önemli bir rol oynadığından dolayı 1436 H. (2015) yılındaki İDB'nin İslam İktisat Ödülü'nü kazandığını açıklamıştır.

Shamim Ahmad Siddiqui

Siddiqui hâlihazırda Dubai'de bulunan Hamdan Bin Mohammed Smart Üniversitesi'nde İşletme ve Kalite Yönetimi Bölümü'nde doçent olarak görev yapmaktadır. Doktora derecesini 1989 yılında ABD'deki Temple University'den aldı. Ekim 2010'da HBMSU'ya katılmadan önce Siddiqui, University of Brunei Darussalam, University of Karachi and Temple University'de ekonomi ve İslami finans dersleri vermiştir. Başlıca araştırma alanı, İslam iktisadı ve finans ve bu alanda çok sayıda makale yazmıştır. Aynı zamanda uluslararası ticaret, emek ve kalkınma ekonomisi alanlarında dergi makaleleri yayımlamıştır. Brunei, Sri Lanka ve Pakistan hükümetlerinin kamu sektörü departmanlarının üstlendiği çeşitli kalkınma projeleri için ekonomi danışmanı olarak da çalışmıştır.

Valentino Cattelan

Cattelan, Bonn'da Käte Hamburger Kolleg-Center for Advanced Studies in the Humanities'de 'Law as Culture' kürsüsünde araştırmacı olarak ve Madrid'de SCIEF-IE Business School'da araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. University of Rome Tor Vergata'da, Oxford Centre for Islamic Studies'de, The Max Planck Institute for Social Anthropology'da ve The Institute of Ismaili Studies'da görev almıştır. Araştırma çalışmaları özellikle farklı piyasa modelleri olarak Batı kapitalizmi ve İslami finans arasında karşılaştırmalı çalışma üzerinde olmakla birlikte hukuk, ekono-

mi, kültür ve din alanlarındadır. 2013 yılında *Islamic Finance in Europe: Towards a Plural Financial* ve 2018 yılında *Islamic Social Finance: Entrepreneurship, Cooperation and the Sharing Economy* sayılarının editörlüğünü yapmıştır.

Zubair Hasan

Hasan, ekonomi alanında yüksek lisans ve doktora derecelerini Hindistan, Agra ve Meerut Üniversitelerinden aldı. 1957'de öğretim görevliliğine başladı. Başta Hindistan'daki Delhi Üniversitesi olmak üzere birçok ülkede ve yurtdışında eğitim kurumlarında çalıştı. Hasan, Temmuz 1990'da Uluslararası İslam Üniversitesi'ne (IIUM) katıldı ve Ekonomi bölüm başkanı olarak görev yaptı. 2008 yılında INCIEF, Kuala Lumpur İslami Finans Üniversitesi'ne geçti ve İslam iktisadı ve finansına katkılarından dolayı prestijli IDB Ödülü'nü kazandı. Yıllarca süren değerli çalışması, İstanbul 2014 Yıllık Toplantısı'nda İKT'nin İSEDAK Akademik Ödülü'nü getirdi. İslam iktisadı alanında birçok çalışması bulunan Hasan, *Islamic Banking and Finance: An Integrative Approach* (Oxford, 2014), *Economics with Islamic Orientation* (Oxford, 2015), *Theory of Profit with Islamic Direction* (Paragon USA, 2016) ve *Economic Development and Islam* (LAP, Germany, 2016) kitaplarını kaleme almıştır.

İçindekiler

Sunuş xv

Bölüm I: Kökenler ile İlgili Meseleler

1. Medeniyet Analizinden Metametodolojiye
İslam Medeniyetinin *Teşekkül* Sürecinin Analizinden
Yeniden *Teşekkül* Sürecine ve İslamî İktisada 3
Sabri Orman
2. İslam İktisadı Disiplininin Temellerinin Oluşturulmasında
İktisat Usulü Yaklaşımı 91
Hafas Furqani, Mohamed Aslam Haneef
3. Bütüncül Bir Sosyal Bilim Olarak İslam İktisadı:
Temellerine Dair Özgün Fikirler 117
Mohd Mahyudi

Bölüm II: Temel Sorular

4. İslam İktisadının Metodolojisi:
Tartışmaya Değer Bir Konu mu? 159
Zubair Hasan
5. Üçüncü Kuşak İslam İktisadı 185
Asad Zaman
6. İslam İktisadının Amacı: Sünnetullah 207
Hakan Sarıbaş
7. İslam İktisadının İkilemleri 239
Muhammad Akram Khan

Bölüm III: İslam İktisadı ve Fıkıh

8. İslam İktisadı Metodolojisi ve Fıkıh 341
Monzer Kahf
9. İslam İktisadının Makâsıd Temelli Metodolojisi 371
Saif İbrahim Tag el-Din
10. İktisadi Seleflik:
Modern İslam İktisadı Çalışmalarında Hafıza Kaybı 401
Necmettin Kızılkaya

Bölüm IV: Karşılaşmalar

11. Sosyobilimsel Sürece Dair Karşılaştırmalı Bakış:
İslam ve Oksidentalizm 431
Masudul Alam Choudhury
12. Konvansiyonel İktisatta Metodolojik Sorunlar ve
İslam İktisadı İçin Bir Metodoloji Önerisi 477
Shamim Ahmad Siddiqui
13. Modern Rasyonalist Düşüncede İkiliğin Kaynakları:
İslam İktisadına Etkileri 515
Abdulkader Cassim Mahomedy
14. Hamlet'in Hayaleti, Oryantalizm ve
İslam İktisadının Tragedyası 571
Valentino Cattelan
15. Türkiye'de İslam İktisadı Metodolojisi Literatürü:
Eleştirel Bir Değerlendirme 597
İsmail Cebeci
- Dizin 627